

UDK: 796:172.15(497.16)

Stevo Popović,**Duško Bjelica***Fakultet za sport i fizičko vaspitanje, Nikšić*

ODNOS SPORTA I NACIONALNOG IDENTITETA U CRNOJ GORI

1. UVODNA RAZMATRANJA

Prije svega bi trebalo naglasiti da su sport i nacionalni identitet snažno povezani kroz cijelu istoriju čovječanstva, najviše iz razloga što sportisti od iskona, bilo da su u pojedinačnoj konkurenciji ili da su dio nacionalnih sportskih timova, predstavljali određenu grupu ljudi okupljenih oko istog cilja ili iste ideje. Samim tim, oni su predstavljali pripadnike određene nacije koju veže osjećaj nacionalnog ponosa koji zajednički njeguju (Bogdanov, 2011). Dakle, nije pogrešno tvrditi da je sport veoma dobro pozicioniran kada je razvoj nacionalnog identiteta i nacionalnog ponosa u pitanju, a najviše iz razloga što postoje čvrsti dokazi u naučnoj literaturi da uspjeh nacionalnih sportskih timova, ali i organizacije velikih sportskih događaja, kao što su svjetska i kontinentalna takmičenja, mogu doprinijeti povećanju samopoštovanja i nacionalnog ponosa (Dauncey, & Hare, 1999; Gavin, 2007; Karkatsoulis, Michalopoulos, & Moustakatou, 2005). Sa druge strane, veoma je bitno naglasiti da je pogrešno zaključiti da bi svi članovi određenog društva trebalo da eksploatišu sport kao sredstvo za izgradnju svog nacionalnog identiteta, kao i da bi svi članovi određenog društva trebalo da se osjećaju ponosno u situacijama kada njihovi nacionalni timovi postižu značajne sportske uspjehe. Dakle, više je nego jasno da je sport, vjerovatno samo jedan od brojnih faktora koji može da utiče na nacionalni identitet ali i, kao takvoga izuzetno ga je značajno adekvatno istražiti.

Karakteristike prethodnih istraživanja koje se odnose na povezanost sporta i nacionalnog identiteta su, uglavnom ne-empirijskog karaktera, a ovaj odnos je u većini slučajeva istraživan iz antropoloških i psiholoških perspektiva (Bairner, 2001; Giulianotti, 2000; MacAloon, 2006). Veliki broj studija, kao što je, prije svih "Fever Pitch" ali, i niz drugih, naglašavaju jaku vezu između sporta i kolektivnog identiteta (Hornby, 1992). Međutim, malo njih je posmatralo ovaj odnos iz perspektive sportskih nauka, najviše iz razloga što potencijalni autori iz ove oblasti nisu bili posebno zainteresovani za izučavanje navedenog odnosa. Stoga je, prema Heere-u i James-u (2007), povezanost sportskih timova i društvenih grupa koje ih okružuju još uvijek nedovoljno istražena. Najviše iz tog razloga, osnovni cilj ove studije je da pripremi teorijski okvir za empirijsko istraživanje u Crnoj Gori koje bi trebalo da se nadoveže na prethodno istraživanje Bogdanova (2011) koji je u jednoj od svojih studija pružio empirijski dokaz da je nacionalni identitet dijelom objašnjen identifikacijom sa nacionalnim sportskim timovima, tako da njegova studija predstavlja kamen temeljac za buduća istraživanja u ovoj oblasti. Sa druge strane, zadaci ove studije se odnose na definisanje osnovnih pojmova, kao što su, prije svega nacija, nacionalizam i nacionalni identitet, zatim na analizu kvalitativnog odnosa sporta i nacionalnog identiteta i budućih

perspektiva kada je strategija primjene sporta u svrhu snaženja nacionalnog identiteta u Crnoj Gori u pitanju.

2. NACIJA, NACIONALIZAM I NACIONALNI IDENTITET

U nastojanju da čitaocima ove studije što bolje približi koncept nacionalnog identiteta, autori su, prije svega htjeli da definišu naciju bez koje nacionalni identitet i ne bi postojao. Prema Smith-u (1991), koji je jedan od najistaknutijih autora u ovoj oblasti, nacija predstavlja grupu ljudi koja, prije svega posjeduje zajedničke i osobene elemente kulture, zatim ima jedinstven ekonomski sistem, jednako pravo na državljanstvo za sve članove, potom posjeduje osjećanje solidarnosti koje proizilazi iz zajedničkog iskustva, kao i to njeni članovi zauzimaju zajedničku teritoriju. Sa druge strane, Anderson (1991) podrazumijeva da je nacija „zamišljena zajednica“, najviše iz razloga što, čak i najmanji narod nikada neće upoznati većinu ostalih članova nacije niti čuti za njih dok će u njihovim mislima postojati veoma prisna međusobna veza. Takođe, Hroch (1996) ističe da nacija predstavlja integrisanu društvenu grupu, ne na osnovu jednog, već na osnovu nekoliko objektivnih odnosa, kao što su, prije svega ekonomski, politički, jezički, kulturni, vjerski, geografski, istorijski itd. dok se njihov subjektivni odraz ogleda u kolektivnoj svijesti. I ostali autori koji su se bavili ovom problematikom su dolazili do sličnih zaključaka, tako Kellas (1998) ističe da nacija predstavlja grupu ljudi koji osjećaju da su međusobno povezani istorijskim dešavanjima, kulturnim obilježjima te da imaju zajedničko etničko porijeklo itd. Daljom analizom utvrđeno je da autori dolaze do različitih tumačenja nacije (Bogdanov, 2011), ali svaki od njih dolazi do istog osjećanja tj. da se nacija sastoji od članova koji dijele iste zajedničke karakteristike kao što su pripadnost zajednici, osjećanje bratstva koje proističe iz zajedničkih iskustava (npr. dijeljenja zajedničke teritorije i sl.), iako nisu nikada upoznali jedni druge. Sa razumijevanjem pojma nacije moguće je preći na upoznavanje sa nacionalnim identitetom kroz tumačenje nacionalizma kao jednog od glavnih produkata nacionalnog identiteta u savremenom društvu.

U ovom odeljku autori su pokušali da utvrde glavne pravce u proučavanju nacionalizma kao jednog, kako je već rečeno, od glavnih produkata nacionalnog identiteta u savremenom društvu. Proučavanje nacionalizma je prožeto korišćenjem različitih termina da se opiše sličan ili identičan koncept. Kellas (1998) je podijelio studije koje su proučavale nacionalizam na dva glavna pravca, prije svega na instiktivne i na kontekstualne, dok ih Cronin (1999) svrstava u primordijalizam, etatizam, politički mitologizam i modernizam. Sa druge strane, Smith (2001) ih dijeli u perenijalizam, primordijalizam, etnosimbolizam i modernizam. Svaki od navedenih pravaca može biti široko kategorisan, a savremeni autori se slažu da postoje etnički i modernistički pravac u proučavanju nacionalizma (Kelly, 2007). Razlike koje se pojavljuju između ova dva pravca se temelje na pogledima koji se razlikuju u odnosu na „dan postanka“ nacija. Etnički nacionalisti vjeruju da su nacije postojale i prije posljednjih decenija XXVIII vijeka dok moderni nacionalisti prepoznaju nacije kao tvorevinu XVIII i XIX vijeka (Hastings, 1997). Stoga, veoma je bitno za crnogorske prilike odrediti se da li prihvatiti jedan ili drugi koncept. Etnički nacionalizam nudi opciju da crnogorsku

naciju sačinjavaju isključivo etnički Crnogorci, kojih prema popisu iz 2011. godine nema preko 50% (Monstat, 2011), dok moderni nacionalizam veže nacionalnu pripadnost za državljanstvo i u tom slučaju bi crnogorsku naciju sačinjavali svi građani tj. državljani Crne Gore.

Etnička struktura stanovništva Crne Gore na popisu iz 2011. godine oslikana je na sledeći način: 44,98% stanovništva su etnički Crnogorci, 28,73% su Srbi, 8,65% su Bošnjaci, a 4,91% su Albanci itd., i veoma je zanimljivo uporediti ove podatke sa rezultatima popisa iz 1981. godine kada se isto stanovništvo koje živi na istom području izjasnilo na sljedeći način: 68,54% su bili etnički Crnogorci, 3,32% ih se izjasnilo Srbima, dok „Bosanci“ u tom periodu nisu ni postojali kao kategorija i kategorisani su u skladu sa njihovom religijom, odnosno „Muslimani“. Međutim, ove razlike nisu posljedica nekih velikih migracija, kao što to izgleda na prvi pogled, već predstavljaju rezultat ideoloških osjećanja jednog broja građana Crne Gore, koji su promijenili svoje uvjerenje u teškom i turbulentnom periodu sa početka posljednje decenije XX vijeka. Stoga, važno je za ovu studiju da se istakne da većina stanovništva Crne Gore ima isto etničko porijeklo a varijacije njihovih nacionalnih pripadnosti su rezultat ideoloških koncepata i njihovih vjerskih osjećaja. Dakle, kada grupa ljudi dijeli genetsku pozadinu i živi u istim uslovima tj. posjeduje zajedničke i osobene elemente kulture, zatim ima jedinstven ekonomski sistem, jednako pravo na državljanstvo, posjeduje osjećanje solidarnosti koje proizilazi iz zajedničkog iskustva i zauzima zajedničku teritoriju, može se smatrati jednom nacijom, crnogorskom nacijom. Stoga, autori smatraju da bi sve građane tj. državljane koji žive u Crnoj Gori trebalo smatrati Crnogorcima. Međutim, ideološka određenost je veoma značajan kamen spoticanja u crnogorskom društvu a sport bi trebalo da predstavlja jedan od bitnih sredstava koja bi trebalo iskoristiti u realizaciji stvaranja crnogorskog nacionalnog identiteta na osnovama modernih nacionalista.

3. UTICAJ SPORTA NA NACIONALNI IDENTITET U CRNOGORSKOM DRUŠTVU

Veliki je broj teorija koje se bave proučavanjem nacionalizma i njegovim uticajem na savremene globalne procese, kao što su svjetska i kontinentalna prvenstva u fudbalu, Olimpijske igre i sl. a sve u kontekstu političkih i ideoloških borbi (citirano u Hargreaves, 2000). Većina autora zaključuje da sport predstavlja snažan faktor koji može da utiče na nacionalni identitet; međutim, sport nije jedini faktor koji utiče na nacionalni identitet i ne može se govoriti o jasnoj podjeli na pobjednike i poražene kao što je to slučaj u sportskim disciplinama. Stoga je veoma važno voditi računa o cjelokupnoj slici koja stvara nacionalni identitet određenog društva.

Kada je crnogorsko društvo u pitanju i crnogorski nacionalni identitet, neophodno je, prije svega analizirati društvene odnose koji su postojali u nekada zajedničkoj državi u kojoj je Crna Gora bitisala skoro cijeli vijek. Stvaranje i snaženje jugoslovenskog nacionalnog identiteta na osnovama modernog nacionalizma, ostavilo je veliki trag na osjećaj pripadnosti kod većine građana bivše SFRJ koji su se nakon raspada iste suočili sa nedostatkom istog. U tim trenucima, pristalice etničkog nacionalizma su

iskoristili zbnjenost stanovništva kojima je odumirući koncept Jugoslovenstva prirastao srcu i kroz oživljavanje različitih etničkih mitova i simbola i stvaranjem snažnog etničkog nacionalizma, povelili svoje istomišljenike u sukobe protiv drugih etničkih grupa. Na sreću, Crnu Goru nisu zahvatili oružani sukobi, ali sukobi u okruženju, kao i pripadnost još jednoj državnoj zajednici sa Srbijom koja je uslijedila na raspada SFRJ, ostavila je posljedice na građane Crne Gore da se još više otuđe od modernog koncepta nacionalizma.

Iako bi se, danas većina autora sa prostora bivše SFRJ složila da upotreba sporta predstavlja značajan faktor koji može pomoći u snaženju nacionalnih identiteta u svim bivšim republikama, a danas samostalnim državama, još uvijek je teško govoriti o postojanju efikasne strategije. Posmatrajući prostor bivše SFRJ, evidentno je da njihova društva, koja prolaze kroz veoma zahtjevnu i neizvjesnu tranziciju, doživljavaju destrukciju na različitim područjima života. Samim tim ni sport nije mogao da ostane izolovan, posebno iz razloga što on jeste upravo idealan medij kroz koji se mogu plasirati određene političke poruke koje vrlo lako manipulišu širokim narodnim masama. Dešavanja koja su se početkom 90-tih godina zbila na sportskim borilištima širom SFRJ su predstavljala uvod u raspad tadašnje zajedničke države i nestajanje jugoslovenske nacije i jugoslovenskog nacionalnog identiteta, dok i danas mnogobrojne društvene devijacije nisu nestale i veoma lako nalaze put do središta sporta, posebno kada su rivali na borilištu bivše jugoslovenske republike. Veoma je važno osvrnuti se na nekoliko događaja koji su se dogodili tokom proteklih par godina, prije svega na fizički napad na navijače hrvatske nacionalne selekcije tokom Evropskog prvenstva u rukometu koje je održano u Srbiji, zatim na skidanje srbijanske zastave u Zadru i poruke lokalne navijačke grupe „Tornado“ koja je upozorila navijače iz Srbije da ne dolaze u njihov grad, „jer nisu dobrodošli“, na zviždanje crnogorskoj himni u beogradskoj Areni tokom košarkaškog meča između Srbije i Crne Gore ali i to što je domaćin odsvirao prvo svoju himnu, na pogrešno puštanje Crnogorske himne na kvalifikacionom meču između rukometaša Crne Gore i Švedske kada je krenula pjesma „Onamo, namo!“, na sukob navijača tokom fudbalskog meča između Željezničara i Maribora kada je iskru sukoba pokrenulo skandiranje navijača iz Maribora pod sloganom „nož, žica, Srebrenica“, kao i na ispad crnogorskih navijača na Cetinju tokom meča košarkašica Crne Gore i Srbije kada su uzvikivali: „Srbe na vrbe“. Dakle, postavlja se pitanje da li je sport na prostorima bivše SFRJ postao i ostao skladište neuređenih obrazaca i mjesto političkih obračuna, i samim tim doveo u pitanje svoju osnovnu misiju, kao i pitanje da li u ovakvim uslovima, uopšte realno govoriti o primjeni sporta u snaženju nacionalnih identiteta.

Glavno pitanje se postavlja gdje su nestali, davno zaboravljeni „fair play“ i viteštvo koji su krasili jugoslovenski sport, gdje su nestali etički imperativi i moralne vrijednosti u sportu? Odgovor bi trebalo potražiti u činjenici da su sportski timovi široko prepoznati kao subjekti koji predstavljaju bezbroj različitih identiteta. Kao rezultat toga, ovi subjekti imaju veliki uticaj na društvenu zajednicu u kojoj bitišu. Stoga, nije ni malo čudno što se političke poruke, vrlo često susreću na sportskim borilištima, posebno iz razloga što ni jedna od novonastalih država na prostorima bivše SFRJ nije uspjela da izgradi čvrst nacionalni identitet, budući da se još uvijek ne mogu osloboditi

od zaostavštine iz bivše zajedničke države. Uporedo, sport je grubo instrumentalizovan a na rukovodećim mjestima postavljeni su „stručni i sposobni kadrovi“ koji, vrlo često nisu imali ni malo osjećaja za suštinu koju sport uistinu predstavlja, tokom sprovedena dirigovan političkih aktivnosti.

Kada je praksa u Crnoj Gori u pitanju, primjećuju se za nijansu drugačija dešavanja. Da država Crna Gora želi dobrosusjedske odnose sa svojim susjedima, oličava se u gestu Košarkaškog saveza Crne Gore koji se veoma odgovorno ponio pred revanš meč sa košarkaškom reprezentacijom Srbije i prodao ulaznice crnogorskim firmama kako bi publiku u podgoričkoj „Morači“ predstavljao reprezentativan uzorak crnogorskog građanstva. Iako se nakon zviždanja crnogorskoj himni u Beogradu, očekivalo da Crnogorci u revanšu demonstriraju istu „sramotu“, to se nije dogodilo a gest crnogorske publike ukazuje na ispravan način na koji bi trebalo da se navija za svoj nacionalni tim kao na pravilan pristup svom nacionalnom identitetu i poštovanje tuđih osjećaja i nacionalnih obilježja. Sa druge strane, sve veći broj navijača koji podržava nacionalne sportske timove na megdanima koji se održavaju u Crnoj Gori, ali i sve veći broj navijača koji dočekuju crnogorske sportiste nakon uspjeha koje postižu na značajnim svjetskim i kontinentalnim takmičenjima, ukazuje na to da bi sport polako trebalo da bude sve više zastupljen u vladinim strategijama kada je snaženje nacionalnog identiteta u pitanju.

4. ZAKLJUČAK

Strast i emocije koje su u vezi sa nacionalnim identitetom su slični osjećanjima strasti i emocija koje su u vezi sa sportom. Stoga je razumno zaključiti da uspjesi nacionalnih sportskih timova mogu ojačati osećaj zajedništva i pripadnosti među pojedincima određene nacije, najviše iz razloga što ovakve situacije podstiču osjećaj pripadnosti među ljudima. Međutim, odnos sporta i nacionalnog identiteta, kao što je već navedeno, karakterišu istraživanja koja se odnose na povezanost sporta i nacionalnog identiteta ne-empirijskim metodama te je krajnje vrijeme da se krene sa empirijskom analizom u Crnoj Gori, posebno iz razloga što crnogorski nacionalni timovi postižu sjajne rezultate i na Evropskoj i na svjetskoj sportskoj sceni. Biće veoma interesantno uporediti rezultate popisa iz 2011. godine sa rezultatima popisa koji slijede, a autori se iskreno nadaju da će doprinos empirijskih istraživanja u ovoj oblasti koja su pokrenuta u posljednjem periodu u mnogome pomoći da većina građana Crne Gore prihvati model modernog nacionalizma i na taj način podigne stepen građanskog zajedništva nezavisno od etničke grupe kojoj pripadaju i, na taj način se približi evropskom konceptu koji bitiše u zajednici kojosavremeno crnogorsko društvo teži već godinama.

LITERATURA

1. Anderson, B. (1991). *Imagined Communities*. London: Verso.
2. Bairner, A. (2001). *Sport, nationalism and globalization: European and North American perspectives*. Albany, NY: State University of New York Press.

3. Bogdanov, D. (2011). *Influence of National Sport Team Identity on National Identity*. Unpublished Doctoral Dissertation. Tallahassee, FL: The Florida State University.
4. Cronin, M. (1999). *Sport and Nationalism in Ireland, Gaelic Games. Soccer and Irish Identity Since 1884*. Dublin: Four Courts.
5. Dauncey, H., & Hare, G. (1999). *France and the 1998 World Cup: The national impact of a world sporting event*. London: Frank Caas.
6. Gavin, M. H. (2007). *Narrating tragedy: from Kennedy to Katrina, from sports to national identities*. Unpublished Doctoral Dissertation. College Park, MD: University of Maryland.
7. Giulianotti, R. (2000). Built by two Varelas: The rise and fall of football culture and national identity in Uruguay. In G. Finn & R. Giulianotti (Eds.) *Football culture: Local contests and global visions* (pp. 134-154). London: Frank Cass.
8. Hargreaves, J. & McDonald, I. (2000) Cultural Studies and the Sociology of Sport. In Coakley, J. and Dunning, E. (Eds.), *Handbook of Sports Studies* (pp. 48-60). London: Sage.
9. Hastings, A. (1997). *The Construction of Nationhood. Ethnicity, Religion and Nationalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
10. Heere, B. & James, J.D. (2007). Sports teams and their communities: Examining the influence of external group identities on team identity. *Journal of Sport Management*, 21(3), 319-337.
11. Hornby, N. (1992). *Fever pitch*. New York: Riverhead Books.
12. Hroch, M. (1996). From national movement to the fully-formed nation: The nation-building process in Europe. In G. Balakrishnan (Ed.), *Mapping the nation* (pp. 78-97). London: Verso.
13. Karkatsoulis, P., Michalopoulos, N., & Moustakatou, V. (2005). The national identity as a motivational factor for better performance in the public sector: The case of the volunteers of the Athens 2004 Olympic Games. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 54(7), 579-594.
14. Kellas, J. (1998). *The politics of nationalism and ethnicity*. London: Macmillan.
15. Kelly, J. (2007). *Flowers of Scotland? A Sociological Analysis of National Identities, Rugby Union and Association Football in Scotland*. Unpublished Doctoral Dissertation. Leicestershire: Loughborough University.
16. MacAloon, J.J. (2006). The theory of spectacle: Reviewing Olympic ethnography. In A. Tomlinson & C. Young (Eds.), *National identity and global sports events: Culture, politics, and spectacle in the Olympics and the football World Cup* (pp. 15-39). New York: State University of New York Press.
17. Smith, A.D. (1991). *National Identity*. London: Penguin.
18. Smith, A.D. (2001). *Nationalism. Theory, Ideology, History*. Cambridge: Polity Press.

RELATIONSHIP BETWEEN SPORT AND NATIONAL IDENTITY IN MONTENEGRO

The objective of this study represent the relationship of sport and national identity in Montenegro, while the main goal refers the requirement that sport should be used for the strengthening of national identity as much as possible. The main tasks of this study are, the first to define the theoretical framework, such as nation, nationalism and national identity, then to analyze qualitative relationship between sport and national identity as well as to analyze future perspectives of its application in Montenegrin society. During the making of this study, the author used descriptive method with consulting of competent literature. The previous author's experience in this field was also so useful. Moreover, the author used the analytic method and parallel method that is the most productive if you make some inferences about some appearance.

Key words: sport, identity, Crna Gora, Montenegro.

„Blic“, 28. mart 2013.

KONFERENCIJA ZA ŠTAMPU SPORTSKE AKADEMIJE

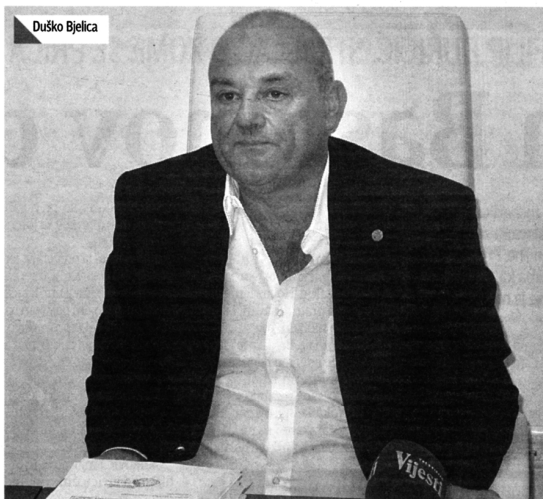
Dragocjena naučna saznanja o sportskim dostignućima

Jubilarna, 10. međunarodna naučna konferencija, koja će se od 4. do 7. aprila održati u Podgorici, pokazaće koja su to sportska dostignuća i održava se pod motom „Transformacioni procesi u sportu“, poručio je u ime organizatora predsjednik Crnogorske sportske akademije prof. dr Duško Bjelica.

M. JOVANOVIĆ
Podgorica

On je istakao da od konferencije očekuje da se dobiju saznanja gdje je to danas naš sport i gdje se stiglo sa novinama kada su u pitanju sportska dostignuća.

- Na trodnevnom skupu 213 stručnjaka i naučnika prezentovaoće 123 rada. Oni dolaze sa 26 univerziteta, 39 fakulteta, deset akademija i 30 ustanova iz oblasti sporta ili fizičke kulture. Učesnici su iz 15 država i to zemalja iz okruženja Srbije, Hrvatske, BiH, Makedonije, Slovenije i Kosova, zatim Bugarske, Rumunije, Grčke, Ukrajine, Italije, Turske, Velike Brita-

Duško Bjelica

DVA NOVA PROJEKTA

Bjelica je najavio i dva nova velika projekta Fakulteta za sport i fizičko vaspitanje.

- Profesori će raditi na projektu "Republika sportskih lopti", kao i "Antropološki statusi i fizička aktivnost stanovništva Crne Gore najmlađeg uzrasta" - rekao je on.

vica, ova manifestacija traje zahvaljujući trudu, naporu i entuzijazmu profesora sa nikšićkog fakulteta.

- Manifestacija je, ne samo svih ovih godina opstala, već se i razvila. Uloga svih profesora Univerziteta je da se aktivno bave naučnoistraživačkim radom, da proširuju granice znanja i da to znanje prenose studentima, ali i putem publikacija u naučnim časopisima i na naučnim konferencijama kao što je ova - kazao je Miranović.

Radovi koji će biti prezentovani tokom skupa biće publikovani u sportskom naučnom časopisu "Sportmont", koji je do sada imao nekoliko desetina izdanja. Pet najboljih radova će se naći i u Međunarodnom časopisu na engleskom jeziku.

Najavljeno je da će prof. dr Pavlu Opavskom biti uručena plaketa za doprinos radu CSA i konferenciji jer se, kako je ocijenjeno, radi o najvećem imenu iz ove oblasti na prostoru bivše Jugoslavije.

Naučni skup CSA će prvi put biti održan u Podgorici u zgradi Rektorata, pod pokroviteljstvom Univerziteta Crne Gore i Ministarstva prosvjete. Prethodni su bili u Baru, Kotoru, Tivtu i Hercegovom.

nije i Sjedinjenih Američkih Država - kazao je Bjelica.

Značajan doprinos naučnim dostignućima u sportu, kao i konferenciji daje Fakultet za sport i fizičko vaspitanje iz Nikšića, čiji je Bjelica dekan. Prema riječima rektora državnog univerziteta prof. dr Predraga Mirano-